

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om indexjustering åren 2024–2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex och lagar som har samband med den samt till lag om ändring av 7 § i barnbidragslagen

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om indexjustering åren 2024–2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex och lagar som har samband med den samt till lag om ändring av 7 § i barnbidragslagen (RP 75/2023 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Eva Ojala, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Tuomas Helminen, social- och hälsovårdsministeriet
- jurist Antti Ristimäki, Folkpensionsanstalten
- servicechef, direktör Susanna Halonen, Egentliga Tavastlands nätverk för sektorsövergripande samservice som främjar sysselsättningen
- generalsekreterare Taina Riski, Delegationen för jämställdhetsärenden
- utvecklingschef Maria Salenius, Finlands Kommunförbund
- specialsakkunnig Päivi Kiiskinen, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- finansekonom Antti Klemola, Sysselsättningsfonden
- verksamhetsledare Jukka Haapakoski, Työttömien Keskusjärjestö ry
- verksamhetsledare Aki Villman, Arbetslöshetskassornas Samorganisation rf
- professor (emerita) Kevät Nousiainen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- arbets- och näringsministeriet
- finansministeriet
- Jämställdhetsombudsmannens byrå
- Barnombudsmannens byrå.

Utlåtande AjUU 5/2023 rd

Inget yttrande av
- Nylands arbets- och näringsbyrå.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

I propositionen föreslås att det stiftas en lag om indexjustering åren 2024–2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex. Dessutom föreslås det att lagen om bostadsbidrag för pensionstagare och barnbidragslagen ändras.

Propositionen hör samman med regeringsprogrammets mål att balansera de offentliga finanserna och främja sysselsättningen. Propositionen beräknas höja de årliga kostnaderna med cirka 320 miljoner euro, varav statens andel uppgår till 280 miljoner euro och kommunernas till 40 miljoner euro. Dessutom bedömer finansministeriet att propositionen kommer att leda till att sysselsättningen ökar med upp till 22 700 arbetande.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet tillstyrker förslaget, men med kommentarerna nedan.

Indexjusteringarna och sysselsättande effekter

Indexjusteringarna uteblir genom en temporär lag som är i kraft 2024–2027. Lagen gäller dagpenningförmånens minimibelopp enligt sjukförsäkringslagen, minimibeloppet av rehabiliteringspenning för yrkesinriktad rehabilitering och för unga enligt lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner, beloppet av grunddagpenningen, grunddagpenningens förhöjningsdel och barnförhöjningen enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa, förmåner enligt lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn, belopp enligt lagen om allmänt bostadsbidrag, belopp enligt lagen om bostadsbidrag för pensionstagare, beloppet av studiepenningen, försörjarförhöjningen till studiepenningen och läromaterialstillägget enligt lagen om studiestöd, beloppet av vuxenutbildningsstödet grunddel enligt lagen om vuxenutbildningsförmåner samt mottagningspenning eller brukspenning enligt lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel.

Lagarna föreslås gälla fram till 2027, dock så att om poängtalet för folkpensionsindex under något av de år lagarna är i kraft är minst 2009, ska lagen tillämpas endast till utgången av det året. I praktiken innebär det att effekten av en utebliven justering av förmånerna och beloppen på den reella nivån på förmånerna och beloppen skulle bli högst 10,2 procent.

Förslaget omfattar inte folkpension, garantipension, familjepension, barnförhöjning enligt folkpensionslagen, handikappförmåner, fronttillägg, utkomststödet grunddel, avträdelsestödet kompletteringsdel i egenskap av en förmån som kan jämföras med pension samt årssjälvriskan för läkemedel. Den föreslagna lagen gäller inte heller militärunderstödet grundunderstöd som är bundet till folkpensionens belopp, och inte heller underhållsstöd som indexjusteras på samma sätt

Utlåtande AjuU 5/2023 rd

som underhållsbidrag. I fråga om ovan nämnda förmåner görs indexjusteringarna enligt den gällande lagstiftningen.

När indexjusteringarna uteblir kommer sysselsättningsgraden att öka med 22 700 sysselsatta enligt finansministeriets uppskattning. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet påpekar att det är fråga om en betydande enskild åtgärd för att främja det mål som anges i regeringsprogrammet, alltså 100 000 nya sysselsatta. Samtidigt är det dock bra att beakta att propositionens bedömning av sysselsättningseffekterna, precis som andra bedömningar, är förenad med osäkerhetsfaktorer. Det har bland annat att göra med att effekterna av indexfrysningarna grundar sig på en prognostiserad förändring i konsumentpriserna. När inflationen avtar minskar effekterna av de uteblivna indexjusteringarna. Besluten i regeringens första budgetproposition har bedömts stärka sysselsättningen avsevärt. Finansministeriet har uppskattat att besluten i den första budgetpropositionen ökar sysselsättningen med 60 000–65 000 arbetande.

Barnbidraget och konsekvenserna för barn

För att stödja barnfamiljerna ändras barnbidragslagen så att det skrivs in en höjning på tio euro av barnbidragets belopp för det fjärde och femte barnet samt för varje påföljande barn, samt av beloppet på det höjda barnbidraget för ensamförsörjare. Dessutom höjs beloppet av barnbidraget som betalas till ett barn under tre år med 26 euro per månad.

En ökning av ensamförsörjartillägget till barnbidraget ökar utgifterna med uppskattningsvis 22 miljoner euro på årsnivå. Motsvarande siffror för höjningen av barnbidraget för det fjärde och femte barnet är 5 miljoner euro och 43 miljoner euro för höjningen av barnbidraget för barn under tre år. När inkomsterna i vissa barnfamiljer stiger beräknas behovet av utkomststöd på årsnivå minska med cirka 5 miljoner euro, så i och med höjningarna av barnbidragen beräknas utgifterna öka med sammanlagt 65 miljoner euro per år.

Genom de föreslagna ändringarna genomförs skrivningen i regeringsprogrammet om att förbättra barnfamiljernas försörjningsnivå. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet välkomnar den föreslagna ändringen. Utskottet påpekar dock att även om de ovan nämnda höjningarna av barnbidraget i princip förbättrar den ekonomiska situationen för de barnfamiljer som har rätt till dessa höjningar, sänker å andra sidan den planerade frysningen av indexjusteringarna den reella nivån på förmånerna i fråga. Det har konsekvenser för de barnfamiljer där föräldrarna får sådana förmåner som berörs av den föreslagna frysningen. Höjningarna av barnbidraget berör inte alla barnfamiljer som får förmåner där indexjusteringarna uteblir, och höjningarna motsvarar inte nödvändigtvis till sitt belopp den förlust som följer av att indexjusteringarna inte görs. Utskottet anser därför att det är viktigt att konsekvenserna för barnen granskas som en helhet tillsammans med de övriga ändringarna i regeringsprogrammet. Det bör också beaktas att social- och hälsovårdsministeriets och finansministeriets konsekvensbedömningar av förändringarna i den sociala tryggheten visar att förändringarna stärker incitamenten att arbeta. Starkare incitament att arbeta och ta emot extra arbete måste ses som något positivt, också med tanke på en eventuell förbättring av barnfamiljernas försörjningsnivå.

Utlåtande AjUU 5/2023 rd

Jämställdhet

Enligt propositionen finns det bland mottagarna av grunddagpenning och arbetsmarknadsstöd något fler män än kvinnor (till exempel är omkring 52 procent av mottagarna av arbetsmarknadsstöd män och omkring 48 procent kvinnor). Å andra sidan har barnförhöjningarna för utkomstskyddet för arbetslösa betalats i större utsträckning till kvinnor än till män (år 2022 betalades 58 procent av alla barnförhöjningar till kvinnor och 42 procent till män). År 2022 var 84 procent av mottagarna av föräldradagpenningens minimibelopp kvinnor, och också bland mottagarna av sjukdagpenningens minimibelopp har det funnits mer kvinnor än män (55 procent). Av stöden för barnvård betalats stöd för hemvård av barn, flexibel vårdpenning och partiell vårdpenning oftare till kvinnor än till män. Kvinnornas andel av mottagarna är omkring 90 procent för dessa förmåner.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet fäster uppmärksamhet vid att förslaget om att frysa de indexjusteringar som berör småbarnsfamiljer i högre grad riktas mot kvinnor än mot män. Å andra sidan betalas barnbidrag oftare till mödrar än till fäder i familjerna och mottagarna av ensamförsörjartillägget till barnbidrag är i huvudsak kvinnor. Höjningarna av barnbidragen kompenserar således i viss mån den sänkning av den reella nivån på andra förmåner som orsakas av att indexjusteringarna uteblir. Det ska också anmärkas att barnbidraget är avsett att täcka de utgifter som orsakas av underhållet av barn, inte för föräldrarnas egen försörjning.

En större andel av dem som får studiepenning är kvinnor (omkring 57 procent). Likaså betalas allmänt bostadsbidrag och bostadsbidrag för pensionstagare oftare till kvinnor än till män. Därtill är mottagande av allmänt bostadsbidrag ofta förenat med övriga ovan nämnda förmåner. Till exempel är en klar majoritet av de studerande som får bostadsbidrag kvinnor. En klart större andel av dem som arbetar och får bostadsbidrag är också kvinnor. Å andra sidan är majoriteten av de arbetslösa som får bostadsbidrag män. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet betonar att det är viktigt att tillräckligt heltäckande och övergripande bedöma vilka konsekvenser de ändringar som görs i olika förmånslagar har för jämställdheten. Utskottet understryker dessutom betydelsen av att följa upp konsekvenserna för könen.

Slutligen lyfter arbetslivs- och jämställdhetsutskottet fram att förslagen i propositionen också påverkar försörjningen för personer med funktionsnedsättning, om de får förmåner som omfattas av frysningen av indexjusteringarna. Inkomsterna för personer med funktionsnedsättning baserar sig i högre grad än hos den övriga befolkningen på inkomstöverföringar. I stället för löneinkomster utgörs de viktigaste inkomstkällorna av pensionsinkomster och handikappförmåner. Frysningen av indexjusteringarna berör inte dessa förmåner. Å andra sidan får en del personer med funktionsnedsättning flera olika förmåner samtidigt, såsom stöd för boende och sjukdagpenningens eller rehabiliteringspenningens minimibelopp, varvid den föreslagna frysningen av indexjusteringarna har en negativ inverkan på försörjningen för dessa personer. När det gäller försörjningen för personer med funktionsnedsättning bör det dessutom beaktas att man i regeringsprogrammet starkt har förbundit sig till att förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta i arbetslivet. Deltagande i arbetslivet stärker försörjningen för personer med funktionsnedsättning.

Utlåtande AjUU 5/2023 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 17.11.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Saara-Sofia Sirén saml
vice ordförande Lauri Lyly sd
medlem Miko Bergbom saf
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Mikko Lundén saf
medlem Niina Malm sd
medlem Anders Norrback sv
medlem Olga Oinas-Panuma cent
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Jorma Piisinen saf
medlem Tere Sammallahti saml
medlem Timo Suhonen sd
ersättare Juho Eerola saf
ersättare Terhi Koulumies saml
ersättare Juha Viitala sd.

Sekreterare var

plenarråd Miika Suves.

Utlåtande AJU 5/2023 rd Avvikande mening 1

Avvikande mening 1

Motivering

Finland har förbundit sig till EU:s allmänna mål att minska antalet personer som riskerar att hamna i fattigdom och bli socialt utslagna. Enligt det nationella mål som härletts ur detta mål ska Finland fram till 2030 minska antalet personer som riskerar fattigdom och utslagning med 100 000 personer, av vilka en tredjedel är barn. Enligt konsekvensbedömningen kommer de indexfrysningar som planeras i propositionen att öka antalet personer i familjer med låga inkomster med 41 600 personer under regeringsperioden. Av dem är 3 900 barn. Propositionen står alltså i uppenbar strid med Finlands åtagande och hotar att avsevärt öka fattigdomen. De ändringar i barnbidragen som föreslås är inte tillräckliga för att kompensera ovan nämnda konsekvenser, och de gagnar inte alls de mest utsatta som får utkomststöd.

Regeringen har med snabb tidtabell berett flera försämringar i de olika sociala förmånerna, och arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har inte fått tillräcklig information om de totala konsekvenserna av nedskärningarna. Exempelvis beaktar den bedömning av de samlade konsekvenserna som social- och hälsovårdsministeriet publicerade i oktober inte de sammantagna konsekvenserna av att förmånernas indexjusteringar uteblir under hela regeringsperioden. Flera remissinstanser och sakkunniga har påpekat att en bristfällig bedömning av de sammantagna konsekvenserna hotar att leda till oskäliga situationer för individer och familjer. Också utifrån de konsekvensbedömningar som redan gjorts är det känt att enbart de nedskärningar som föreslås i den sociala tryggheten för 2024 kan minska försörjningen för enföräldersfamiljer med låga inkomster med hundratals euro.

Med tanke på sysselsättningen bör det beaktas att indexfrysningar kan öka behovet av utkomststöd betydligt, varvid marginaleffekterna förvärras för många personer. När indexjusteringarna av minimibeloppet av rehabiliteringspenning uteblir kan det i kombination med nivånedskärningarna i samma förmån försvaga engagemanget för rehabilitering och leda till fler beslut om sjukpension. Det här strider mot de föreslagna målen att öka sysselsättningen. Det bör också beaktas att eftersom indexfrysningarna omfattar förmåner till sjuka, arbetsoförmögna och äldre, har många av dem som drabbas av nedskärningarna inte möjlighet att förbättra sin egen ställning genom arbete.

Avvikande mening

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslag 1–3 och

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande AjuU 5/2023 rd
Avvikande mening 1

Helsingfors 17.11.2023

Aino-Kaisa Pekonen vänst
Lauri Lyly sd
Niina Malm sd
Timo Suhonen sd
Juha Viitala sd

Utlåtande AjUU 5/2023 rd Avvikande mening 2

Avvikande mening 2

Motivering

De indexfrysningar som regeringen föreslår kommer att leda till fattigdom för en stor mängd människor. Enligt propositionens konsekvensbedömning kommer antalet personer i familjer med låga inkomster att öka med 41 600 personer under regeringsperioden. Av dem är 3 900 barn. Enligt SOSTE:s bedömning ökar regeringens åtgärder i sin helhet antalet fattiga med 68 000 personer under nästa år, och av dem är nästan 17 000 barn. Regeringens nedskärningar drabbar barn och unga på ett oskäligt sätt.

Samtidigt försämrar regeringen de studerandes situation. Många studerande kämpar redan nu med att orka och försörja sig samt med psykisk ohälsa. Studerande är den enda gruppen i Finland som förväntas skuldsätta sig för att klara av vanliga utgifter i vardagen. När indexhöjningarna av studiepenningen uteblir ökar skuldbördan för de studerande ytterligare.

Regeringen föreslår att barnbidragen höjs, medan man skär ner i utkomstskyddet för arbetslösa och bostadsbidraget. Det är inte rätt att höja barnbidragen när kostnaderna för höjningarna täcks genom att man tar pengarna från de fattigaste familjerna. Samtidigt är det värt att notera att de uteblivna indexjusteringarna enligt propositionen leder till minskade inkomster för väldigt många barnfamiljer.

En reform av barnbidragen är i sig välkommen om de effektivare än för närvarande kan främja barnfamiljernas välfärd och minska barnfattigdomen. Barnbidraget bör också bättre än för närvarande beakta olika familjformer, såsom familjer med två hem.

Avvikande mening

Jag föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

att social- och hälsovårdsutskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande. (Avvikande meningens förslag till uttalande).

Avvikande meningens förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar åtgärder för att minska fattigdomen i barnfamiljer genom att slopa indexfrysningarna och rikta stödet till de barnfamiljer som behöver det mest.

Helsingfors 17.11.2023

Fatim Diarra gröna